

СТРАТЕГІЇ РОБОТИ ВЧИТЕЛІВ ДЛЯ НАДАННЯ ЕМОЦІЙНОЇ ПІДТРИМКИ УЧНЯМ МОЛОДШОГО ШКІЛЬНОГО ВІКУ В УМОВАХ ВІЙСЬКОВОЇ АГРЕСІЇ

Ліліана Хімчук

Прикарпатський національний університет імені Василя Стефаника

liliana.khimchuk@pnu.edu.ua

Постановка проблеми. У період війни, збереження емоційної стабільності учнів стає надзвичайно важливим завданням для вчителів, оскільки вони виступають не лише як фахівці з формування знань, але і як ключові особи в підтримці психологічного добробуту учнів. Умови військової агресії супроводжуються стресом, тривогою та неспокоєм, що суттєво впливає на емоційний стан дітей молодшого шкільного віку й ускладнює їхні можливості навчання та соціалізації.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Надання емоційної підтримки особистості є предметом дослідження багатьох вітчизняних та закордонних вчених. Вагомий внесок у дослідження даної проблематики внесли Р. Бар-Он, Т. Гордон, Д. Гоулман, М. Лещенко, Дж. Мейєр, Р. Пекун, Р. Роланд.

Згідно з Даніелем Гоулманом – автором монографії «Емоційний інтелект», емоції є імпульсами до дії, миттєвим планом дій, що заклала в нас еволюція, щоби ми змогли впоратись із життєвими труднощами [2].

Важливість емоцій і встановлення емоційного зв'язку між вчителем і учнями розкрито у дослідженні Р. Пекруна – доктора, професора кафедри особистості та педагогічної психології Мюнхенського університету, автора праці «Емоції та навчання», що була включена у 2014 році до Серії освітніх практик, розробленої Міжнародною академією освіти (ІАЕ) при ЮНЕСКО. За твердженням Р. Пекруна, емоції, які переживає вчитель, можуть впливати на емоційний стан учнів та їхню академічну успішність [9].

В контексті даної проблеми, важливого значення набуває теорія пізнавально-активного поля М.Лещенко, що ґрунтується на концепції академіка В.Вернадського про те, що кожна особистість характеризується «полем власного існування», а енергетичний і матеріальний обмін між живими організмами здійснюється через «поле життя – як в середовищі всесвітнього тяжіння, так і в мікроскопічному розрізі, де сили тяжіння не є панівними...» (Вернадский, 1991) [5, с. 9].

На основі багаторічного педагогічного досвіду, М. Лещенко розробила новий підхід до оцінювання якості праці педагога в конкретний момент реалізації ним педагогічної взаємодії, що передбачав оцінювання таких чинників: аналіз почуттєво-емоційний стан педагога й учнів в процесі педагогічної взаємодії; способи особистісної інтерпретації педагогом навчального контенту та їх вплив на сприймання інформації учнями; шляхи взаємодії учителя з учнями щодо засвоєння навчальної інформації та їх вплив на розвиток креативності школярів, що виявлялася в особистісному самовираженні в ході опанування навчальним контентом; почуттєво-емоційні реакції учнів стосовно набутого навчального досвіду, глибина засвоєних

учнями знань; рефлексію педагога стосовно здійсненої педагогічної взаємодії; аналіз подальших планів.

Відповідно до трактування М. Лещенко природа педагогічної взаємодії полягає у накладанні окремих особистісних енергетичних полів учителя й учнів, в результаті чого виникає сумарне поле навчальної діяльності.

Таким чином, педагогічна взаємодія характеризується сумарним енергетичним полем, що виявляється у почуттях й емоціях, які переживають учасники навчального процесу. М. Лещенко наголошує, що поле кожної особистості характеризується інтеграцією: «почуттєвого й раціонального, підсвідомого й свідомого, гедоністичного й евристичного і виявляється у ставленні людей до світу, а також у явищах, які не піддаються стандартному логічному осмисленню: емоціях, почуттях, переживаннях, інтуїтивних передбаченнях, нестандартних ідеях, натхненні, сновидіннях, галюцинаціях» [5].

Важливими для розуміння даної проблематики є сучасні психолого-педагогічні дослідження. Виклики сьогодення спонукають вчених зосередити увагу на емоційній підтримці учнів у період війни. С. Арефнія [1], Л. Карамушка [3], Д. Кузьміна [4], Н. Леміш [4], Р. Роланд [6] та ін. у своїх працях акцентують увагу на збереженні психічного здоров'я й особливостях підтримки здобувачів освіти, які опинилися у складних життєвих обставинах.

Д. В. Кузьмін та Н. О. Леміш підкреслюють важливість ігрових методів надання психолого-педагогічної підтримки учням. Вчені стверджують, що організація навчання через рольові ігри дозволяє здобувачам моделювати соціальні навички, які можуть бути корисними протягом усього життя. Взаємодія учасників рольової гри розвиває їх вміння творчо знаходити шляхи подолання кризових ситуацій, аргументувати свою думку, вислуховувати критику та досягати компромісів. Це сприяє впевненості в собі та розвитку особистих навичок [4].

Ученими висвітлено важливу роль вчителя у встановленні конструктивної взаємодії, що є запорукою емоційної стабільності учнів. Зокрема, авторка книги «Мистецтво розмовляти з дітьми» (Harper One, 2022), Ребекка Ролланд зазначає, що «Психічне здоров'я починається з покрокової взаємодії з дітьми, активного їх слухання. Бо часто нас вчать говорити з дітьми, а не слухати їх. Неодноразово я бачила, як розкриваються діти, коли їм давати можливість і запрошувати до висловлювання» [6].

Мета статті проаналізувати стратегії, які вчителі можуть використовувати для надання емоційної підтримки учням молодшого шкільного віку в умовах військової агресії.

Виклад основного матеріалу. Поняття «емоційна підтримка» ми розуміємо, як процес надання психологічної та емоційної допомоги іншій людині у важкі моменти життя, під час стресових ситуацій, що полягає у вислуховуванні, розумінні та співчутті, сприянні збільшення впевненості в собі та покращенні її загального самопочуття.

У психолого-педагогічній літературі окреслено широкий спектр стратегій, які вчителі можуть використовувати для надання емоційної підтримки учням молодшого шкільного віку, особливо в умовах війни.

Сучасні підходи здійснення емоційної підтримки учнів молодшого шкільного віку в умовах освітнього середовища під час війни, базуються на визнанні важливості емоційного добробуту й психічного здоров'я для всіх учнів.

У контексті нашого дослідження цікавим є досвід відомого американського психолога та видатного педагога-гуманіста Томаса Гордона, який є автором методики ефективного спілкування [8]. Вчений представляє школу комунікативної педагогіки та заснував фонд «Гордон Тренінг Інтернешнл», який успішно діє в різних країнах світу, готуючи фахівців для освітньої та інших галузей суспільної діяльності. Його наукові праці, що стали відомими психолого-педагогічними бестселерами, присвячені проблемам міжособистісного спілкування [7, с. 224].

Т. Гордон запропонував стратегії встановлення конструктивної взаємодії, а саме: стратегію «мови приймання», тобто мову схвалення та пасивного слухання; стратегію «активного слухання»; стратегію «комунікативних висловлювань»; стратегію «безпрограшного розв'язання конфліктів»; стратегію «змінення навколишнього середовища».

Щодо розвитку навичок проведення терапевтичних розмов з використанням даних стратегій, Т. Гордон відзначає, що основним завданням вчителя є сприяти учневі у розгляді своїх проблем та життєвих викликів з різних позицій, обговорюючи ті взаємини, які, попри те, що вони можуть бути джерелом труднощів, зазвичай не усвідомлюються та не контролюються. У результаті проведення терапевтичних розмов учні відчують покращення, охоче діляться своїми думками, чітко висловлюють свої почуття, розуміють свою власну важливість та самооцінку, краще зростають і позбавляються страхів перед життєвими викликами»[7, с. 228].

Аналіз результатів психолого-педагогічних досліджень з даної проблематики дозволяє узагальнити основні принципи реалізації стратегій роботи вчителів для надання емоційної підтримки учням молодшого шкільного віку в умовах військової агресії:

1. Забезпечення безпеки та відчуття стабільності учнів шляхом створення комфортного освітнього середовища.

2. Сприяння виявленню емоцій та переживань, без страху перед осудом чи покаранням.

3. Емпатія та підтримка через виявлення співчуття та розуміння до емоційних потреб учнів, а також надання допомоги у критичних ситуаціях.

4. Розвиток стресостійкості через надання учням дієвих способів для ефективного управління стресом, сприяння адаптації до негативних впливів війни.

5. Розвиток в учнів колаборативних навичок, зменшення негативних емоцій.

6. Надання емоційної підтримки з урахуванням індивідуальних особливостей, потреб та можливостей кожного учня.

7. Формування відчуття спільності через соціальну взаємодію учнів і участь їх у спільних заходах та проєктах.

Висновки й перспективи подальших досліджень. Емоційна підтримка дітей молодшого шкільного віку в умовах війни є важливою складовою їх успішної адаптації до навчальної діяльності. Відповідне реагування вчителя на емоційні потреби учнів сприяє їх психічному здоров'ю та успішності у навчанні. Вбачаємо перспективним подальше дослідження ефективності індивідуальних програм психолого-педагогічного супроводу учнів початкової школи під час воєнних конфліктів.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Арефнія С. В. Підтримка психологічного здоров'я під час війни в психологічних групах. *Серія вебінарів «Психологічна підтримка особистості в умовах війни» (Україна-Польща). Вебінар № 2. «Як зберегти й підтримати психічне здоров'я в умовах війни?»*. 13 квітня 2022 р. URL: <https://www.youtube.com/watch?v=cTeahzn1J04> (дата звернення 24.04.2024).
2. Гоулман Д. Емоційний інтелект. Харків : Vivat, 2023. 528 с.
3. Карамушка Л. М. Психологічне здоров'я в умовах війни: сутність, основні складові, умови збереження та підтримки. *Серія вебінарів «Психологічна підтримка особистості в умовах війни» (Україна-Польща). Вебінар № 2 «Як зберегти й підтримати психічне здоров'я в умовах війни?»*. 13 квітня 2022 р. URL: <https://www.youtube.com/watch?v=cTeahzn1J04> (дата звернення 24.04.2024).
4. Кузьмін Д. В., Леміш Н. О. Соціально-педагогічна підтримка здобувачів освіти, які опинились у складних життєвих обставинах. *Інноваційна педагогіка*. 2024. Вип. 62. Т. 2. С. 246–251.
5. Лещенко М. П. Педагогічна реальність в умовах інформаційного соціуму. *Інформаційні технології і засоби навчання*. 2009. № 5 (13). URL: <https://core.ac.uk/reader/19088450> (дата звернення 24.04.2024).
6. Роланд . 5 + 1 Лайфгак «Як зміцнювати стосунки з дітьми завдяки розмовам». *Толока стійкості*. URL: https://drive.google.com/drive/folders/1_3Lgxmum3xYxlDkWEGAX35JPZRbVugqx (дата звернення 24.04.2024).
7. Хімчук Л. І. Конструктивна педагогічна взаємодія як одна з базових компетентностей майбутніх учителів початкової школи. *Педагогічні науки: теорія, історія, інноваційні технології*. 2020. № 3–4 (97–98). С. 146–159.
8. Gordon Th., Burch N. *Teacher Effectiveness Training: The Program Proven to Help Teachers Bring Out the Best in Students of All Ages*. New York : Three rivers press, 2003. 343 p.
9. Pekrun R. *Emotions and Learning. International academy of education, International bureau of education*. Belley, France : Gonnet Imprimeur, 2014. 29 p.